

Een vreemde, opwindende geschiedenis:

DE CONNECTIES VAN GENTSE HANDELAARS MET NOORD-WEST AFRIKA IN DE PERIODE 1840-1850

door Chris De Wilde

Het site van de molens Vincent in 1902, aan het noordelijke uiteinde van het toen nog druk bevaren Visserij-kanaal. De industriegebouwen ruimen in de tweede helft van de 19de eeuw plaats voor burgershuizen. Enkel de laat-Empire directeurswoning van Vincent en twee molenknecht-huisjes bleven tot op heden behouden.

(naar een ets van Hendrik De Budt, Stadsarchief Gent)

Rond 1850 onderhielden een aantal Gentse handelaars een originele zeehandel met de kusten van Noordwest Afrika. In de haven van Gent verschenen schepen uit Senegal, Gambia, Bissau, het huidige Guinée en Sierra Leone.

Een wazige, bijna geheimzinnige geschiedenis die blijft boeien: Gent was van 1845 tot en met 1848 de eerste Belgische haven met herhaaldelijke contacten met het zwarte continent. En wat meer is: het kostte het fortuin aan twee van de meest vooraanstaande Gentse industriëlen uit die periode.

Achtergronden van deze ontdekking

Deze trafiek kaderde enerzijds in de gestadige opmars van de eerste industriële revolutie en anderzijds in de kolonisatieplannen van ons land onder zijn eerste monarch, LEOPOLD I, en meer bepaald de troebele 'Rio Nunez'-affaire. Volhardende studie van deze economische en politieke elementen leidde tot de onthulling van een niet onbelangrijke onvermoede Gentse betrokkenheid in dit avontuur.

Inleiding

De industriële revolutie verruimde de menselijke behoefte-schaal en bracht een materieel en geestelijk versnellingsproces te weeg. Ruggedgraat vormde een nieuwe klasse van industriële rijkards en financiële waaghalzen. Hakend naar een steeds indrukwekkender rendement in kapitaals-accumulatie werd er koortsachtig naar economisch voordeliger technieken en producten gezocht. Zo begon men in de olieverwerkende industrie met de pindanoet of *Archis Hypogaea* te experimenteren. Deze was immers olierijker dan soortgelijke producten van plantaardige oorsprong.

Het industriële nut ervan beseften slechts tegen het einde van de jaren 1830. De cultuur van de zogenaamde 'apenootjes' werd vanaf de groeiende bestrijding van de nog zeer welig tierende slavenhandel, door de blanken krachtig bij de Afrikaanse bevolking aangemoedigd. De *arachide*-olie kon voor meerdere doeleinden worden aangewend: als voedsel en voor het onderhoud van machines, of voor de vervaardiging van zeep en kaarsen. Bovendien konden na persing de aardnootrestanten nog tot veevoeder worden verwerkt, toen een erg revolutionair procédé.

Politiek bestond er vanuit de dynastieke hoek reeds vóór de beruchte LEOPOLD II een nooit verslappende interesse voor overzees expansionisme. Altijd zijn deze opwallingen bij gebrek aan interesse en kapitaal bij de burgerij tot mislukking gedoemd geweest.

De **Rio Nunez**, stroom in het noorden van het huidige Guinée, leek een verleidelijk economisch potentieel te bezitten. Resultaat daarvan waren een tweetal contracten die respectievelijk in 1848 en 1849 afgesloten werden en de verpachting van de rivieroever behelsden.

De toen regerende toppolitici stelden dergelijke verbintenis -onder meer de betaling van een jaarlijkse geldsom- uit vrees voor de negatieve reacties van de publieke opinie, nooit ter stemming aan het parlement voor. Zodat deze onverkijkelijke zaak ook nooit weidse ruchtbaarheid kreeg.

Het ligt echter evenwel niet in de bedoeling van dit artikel deze zeer ingewikkelde bladzijde uit de Belgische koloniale geschiedenis uiteen te zetten. Toch dient gezegd dat na uitgebreid onderzoek aan het licht kwam dat in wezen alles hier, zowel politiek als economisch, het gevolg was van de kuiperijen van een zwaar-gefrustreerde Franse jood, vanuit Marseille in 1844 naar Brussel uitgeweken (1). Abraham COHEN, bankroet na roekeloze speculaties, besloot zich in ons land met een miniem koloniaal verleden te vestigen om er gemakkelijker zijn gedeukt prestige op te vijzelen. COHEN had immers precies het beroep van importeur van pindanoten in zijn geboortestad uitgeoefend.

Pieter Vincent: een raadselachtige en ten onrechte volledig vergeten figuur.

Eén van de verbluffendste archivale ontdekkingen was de plotselinge verschijning van Pierre (Pieter) VINCENT. Het staat nu onomstootbaar vast dat hij, en niet COHEN zoals aanvankelijk aangenomen, als eerste rechtstreeks handelsrelaties met zwart Afrika onderhield en hoogst waarschijnlijk in België de pionier in het werken van pindanoten op industriële schaal geweest is. Over Pieter VINCENT is amper iets con-

creets bekend. Zelfs zijn opeenvolgende adressen na zijn vermoedelijk rond eind 1850 definitief voltrokken faillissement, of zijn sterfdatum, bleven vooralsnog onvindbaar. Zijn bedrijf, een bloeiende olieslagerij, toen wellicht de grootste van zijn stad, nam een groot deel van het bij de Keizerspoort aanleunende zuid-oostelijk gedeelte van de Visserij in beslag. Dit nog landelijk gebied hadden zijn ouders vroeger reeds weten in te palmen om er een papier- en schorsmolen op te richten. Pieter VINCENT was eerst geruime tijd, net zoals zijn vader, leerlooier en vestigde zich naderhand als olieslager (vanaf 1837 met een stoomtuig) op de Visserij. Later vervoegden zich er, weliswaar in verschillende woningen, twee van zijn jongere broers: Isidoor, papierfabrikant en Justes, eveneens olieslager (2).

In de **Gazette van Gent** van 2 februari 1852 kan men de uitgebreide advertentie van de openbare verkoop van VINCENT's bezittingen lezen.

Die omvatten o.a. een watermolen, stallen, bedrijfsgebouwen en woonhuizen waaronder '(...) een *schoon en groot huis, sedert eenige jaren nieuw gebouwen, samengesteld uit gelijkvloers, keuken, schoone groote zalen voorzien van marbere schouwen, portael, meerkwaerdigen trap, al opge maakt volgens den ouden stiel en op de bovenstagie verscheide groote kamers met geriefelikheden, hebbende twee porte cocheren, koer, stal, een onlangs ook nieuw gebouwen magazijn en andere gebouwen dienende voor eene olieslagerij met al het werktuig daarvan afhingende eenen grooten hof beplant met fruit en andere boomen* (...)'.
(...)'.

De kadastrale bronnen melden dat deze stoomoliemolen uit 1845 dateerde en nog drie jaar later wijzigingen onderging (3). Hij had een capaciteit van 12 PK. Feit is dat Pieter VINCENT er niet voor terugdeinsde om meermaals in zijn woning en bedrijf te investeren. Bouwaanvragen, o.a. uit 1846, rustende in het Gentse Stadsarchief, leveren daarvan het beste bewijs (4). Het toont ons een fabrieksgebouw met één verdieping en 18 ramen.

Lijst der getijdemolens binnen Gent in 1845: de drijfkracht, geleverd door deze hydraulische turbines bedroeg 700 PK, meer dan deze geleverd door het toenmalige Gentse stoommachinepark! Onder nummer 4 is daarin de olieslagerij annex houtzagerij, papier-, snuif- en krijtmolen van het fabrikantengeslacht Vincent opgenomen. (Verzameling MIAT Gent)

Sociaal is evenmin veel over hem bekend. Hij was lid van de lokale Kamer van Koophandel en stelde zich zelfs eind 1845 (tevergeefs) kandidaat voor het voorzitterschap ervan (5). Bijzonder is ook dat hij de samenwerking met collega's systematisch leek te schuwen. Als verstokt vrijgezel betrok hij, samen met een meid, zijn ruime woning. Tot de verfranste burgerij kan hij op het eerste gezicht ook al niet gerekend worden. De door zijn hand opgestelde en bewaarde bouwwaanvraag is in het Nederlands en een andere, eveneens eigenhandige, maar in het Frans geschreven brief, wordt door een taalfout ontsierd.

Vanaf de jaren 1840 ontstaat er een ongemene activiteit aan de Visserij: voornamelijk Engelse, Deense, Nederlandse en Duitse koopvaardij schepen bevoorraden VINCENT met lijnzaad en vertrokken steeds met veevoederkoeken geladen. Het haast steeds ononderbroken verkeer met Londen is treffend en bijna prikkelend (6).

Gent was het toongevende Belgische olieverwerkende centrum en er is alle reden om aan te nemen dat VINCENT onder de producenten in deze sector een leidende rol speelde.

In een beschadigde brief van januari 1848 bericht een groepje Gentse industriëlen aan D'HOFFSCHMIDT-DE RESTEIGNE, de toenmalige Minister van Buitenlandse Betrekkingen, dat er drie arbeidsintensieve oliefabrieken in hun stad operationeel zijn en de afzet zich niet alleen tot België beperkt, maar ook voor Engeland en Nederland bestemd is (7). Ze klagen tevens over de onevenredigheid tussen aanbod en verkoop. COHEN droomde er zelfs van de Oostvlaamse hoofdstad tot de Noord-Europese draaischijf van de aardnotenolie om te toveren en voegde eraan toe dat reeds voor november 1849 twee ladingen naar Pruisen verzonden werden (8).

ÉTAT des Moulins à eau existant dans la ville de Gand, avec indication de leurs propriétaires et locataires et l'espèce de fabrication à laquelle ils ont employés.

RIVIÈRE OU CANAL SUR LESQUELS LES MOULINS SONT SITUÉS.	DANS QUEL COURS D'EAU LES MOULINS SE DÉCHARGENT.	NOMS			DESTINATION PRIMITIVE D'APRÈS LEUR OCTROI.	LEUR USAGE ACTUEL.	NOMBRE DES ROUES.	OUVERTURE DU FERTUIS.		HAUTEUR DES EAUX AVEC LE RADIER.	OBSERVATIONS.
		DES MOULINS.	DES PROPRIÉTAIRES.	DES LOCATAIRES.				HAUTEUR.	LARGEUR.		
N ^o 1. Sur la Eys. Digue des Blanchsieurs.	Bas-Escout.	L'Agneau.	M ^r De Smet.	M ^r De Smet.	Moulin à faire du gruau.	Papeterie.	Une.	1 50	Devant la roue 0 22 au-dessus 2 90	1 25	Lorsque les chiffres de la dernière colonne ont été pris, l'eau se trouvait dans la ville à 0 ^m 60 au-dessus de la ligne d'ég.
N ^o 2. Sur la Eys. Près de la porte d'Anvers.	Idem.	"	Les enfants Hisette.	Les enfants Hisette	Forge.	{ Forge, fonderie et mouture de trass fort et d'écorces.	Une.	2 35	Devant la roue 0 78 au-dessus 0 92	1 50	
N ^o 3. Sur la Eys. Place des Foulons.	Idem.	Moulin à foulon de la ville.	La ville de Gand.	H. De Turek.	Moulin à foulon.	{ Fonderie, mouture de tabac à presser et bois de campêche.	Une.	5 17	Devant la roue 1 00	1 67	
N ^o 4. Sur la Eys. Pêcherie.	Idem.	De Sloor.	L. Vincent.	J. Vincent.	Scierie de bois.	{ Papeterie, fabrication de l'huile de lin, mouture de tabac en poudre et de crin blanc.	Une.	2 20	Devant la roue 1 02 au-dessus 1 77	1 45	
N ^o 5. Sur la Eys. Pêcherie.	Idem.	"	Veuve A. Van Wyck.	Veuve A. Van Wyck	Mouture de bois de campêche et d'écorces.	{ Mouture de bois de campêche et d'écorces.	Une.	2 10	Devant la roue 0 71 au-dessus 1 60	1 50	
N ^o 6. Sur la Eys. Pêcherie.	Idem.	"	P. Delahaye.	P. Delahaye.	Papeterie; mouture de trass fort.	{ Papeterie, mouture de trass fort et bleu de Prusse.	Une.	2 20	Devant la roue 0 72 au-dessus 1 62	1 15	
N ^o 7. Sur la Eys. Pêcherie.	Idem.	"	Gerhardy et Rayner.	Gerhardy et Rayner	Mouture de tabac en poudre et autres.	{ Papeterie à la mécanique.	Une.	2 40	Devant la roue 0 83 au-dessus 1 85	1 65	
N ^o 8. Sur la Eys. Pêcherie.	Idem.	"	L. Toeffaert et C. ^e	L. Toeffaert et C. ^e	Fabrication de la céruse.	Papeterie.	Une.	2 00	Devant la roue 0 77 au-dessus 1 89	1 40	
N ^o 9. Sur le Haut-Escout. Porte de Steenvoet.	Idem.	Spyt die het benydt.	Gateau-Wattel et C. ^e	Geill et C. ^e	Mouture d'écorces.	{ Scierie de marbre et mouture de grains.	Une.	2 10	Devant la roue 0 97 au-dessus 1 04	1 25	
N ^o 10. Sur le Haut-Escout. Ecluse des Cinq-Vents.	Idem.	Blauwmolen.	L. Schoutteten.	L. Schoutteten.	Fabrication de bleu.	{ Fabrication de bleu minéral, d'amidon et de fécule de pommes de terre.	Deux.	2 55	Devant la roue 0 77	1 70	
N ^o 11. Sur le Haut-Escout. Ecluse des Braemgaten.	Idem.	Stads Watermolen.	La ville de Gand.	P. Verschueren.	Mouture de Grains.	Mouture de grains.	Deux.	5 60	Devant la roue 0 97 au-dessus 5 50	1 50	

Fait et dressé par le soussigné Ingénieur en chef des ponts et chaussées.
Gand, le 51 Mai 1845.

WOLTERS.

Er ontstond een erg jachtig versnellingsproces. VINCENT geraakte, ongetwijfeld onder invloed van Engelse contacten of relaties, in de ban van de pindanoet. Eerst kwamen de vrachten uit Londen, en vanaf 3 mei 1844 rechtstreeks uit Gambia of Sierra Leone, twee Britse kolonies uit die regio. Nog later engageerde hij andere Belgische of niet-Engelse eenheden om uiteindelijk zichzelf tot reder te 'kronen' van drie, naar lokale normen grote schepen, nl. de driemaster-bark **Magellan** (sedert eind 1845) en de brikken **Comte de Flandre** en **Duc de Brabant** (beide sedert 1847) respectievelijk van 252, 209 en 243 ton (9).

Deze kleine vloot bleef tussen Gent en de twee reeds eerder genoemde kolonies pendelen. Een uitputtend ritme voor de zowat veertienkoppige bemanning per schip, zeker als men weet dat de klimatologische omstandigheden van die streken tot de ongezondste van de wereld behoren.

Maar Pieter VINCENT was een verbeterde man die welingelicht was over de laatste commerciële ontwikkelingen in zijn specialisatie. Een bewijs hiervan wordt geleverd doordat pas vanaf 1845 de eerste aardnoten uit Gambia geëxporteerd werden (10). Nog opwindender is de vaststelling dat hij tenslotte een autarkisch systeem beoogde waarbij, op de exotische grondstof na, verwerking en distributie onder éénzelfde beleid vallen. Niemand zou hem hierin evenaren. Het opwindendste is echter te beseffen dat in vijf jaar tijd minstens zesendertig scheepsladingen pinda's voor deze rijzende ster onder de Gentse industriële bestemd waren! Het valt moeilijk te loochenen dat VINCENT door een mateloze ambitie gedreven werd en er ook slaaf en slachtoffer van werd.

Toch kan men enkel gissen naar de juiste omstandigheden en oorzaken van zijn abrupt faillissement. De conjuncturele schommelingen tussen de jaren 1847 en 1848 mogen daarbij natuurlijk niet uit het oog worden verloren. Zijn overijlde investeringen werden bovendien slechts met tegenslagen beloond. Volgens commandant VAN HAVERBEKE, bevelhebber van het Belgische marineschip op weg naar de **Rio Nunez** om er het eerste pachtcontract te sluiten, was er aan boord van de **Duc de Brabant** gele koorts uitgebroken. Die zou toen al de helft van de bemanning weggehaald hebben (11). Dit bericht is erg geloofwaar-

dig daar de **Duc de Brabant** terugkeerde van het door deze ziekte geteisterde Freetown (Sierra Leone).

Pas één jaar na zijn vertrek uit Gent bereikte deze brik opnieuw de thuishaven en dan nog met een andere kapitein (12)! Eén van VINCENT's andere schepen, de **Comte de Flandre**, kon in Bathurst (Gambia) de bestelde aardnotenvracht niet dadelijk ophalen wegens de tegenwerking van de plaatselijke douane. De matrozen leden daarboven aan voedseltekort (13).

De gebroeders Decock: nuchtere reders.

Ook de befaamde gebroeders DECOCK waren in deze buitenissige gang van zaken verwickeld maar bleven behoedzaam, om niet te zeggen 'lauwtjes' in hun optreden. Onder de Belgische reders waren zij de machtigsten en ze bewoonden een stadspaleisje in de toen erg deftige Nederkoeter, meer bepaald het huidige **Instituut van Gent**.

Het tweetal behoorde tot de meest geziene Gentse burgerij, had nauwverstrengelde relaties met de **Banque de Flandre** en één van de familieleden bezette gedurende 1847-1848 zelfs de gouverneurszetel van de provincie Oost-Vlaanderen. De hoeksteen van hun succes hadden ze tijdens de Hollandse periode weten te veroveren. Van 1845 tot en met 1848 organiseerden ze vijf commerciële missies naar Afrika, aanvankelijk zelfs zeer intens. De **Marie Louise**, hun vlaggeschip dat ze nog zouden inzetten in het transport van Duitse kolonisten naar de Verenigde Staten, vertrok in hetzelfde jaar 1845 er zelfs drie maal heen (14). Daarna bekoelde hun enthousiasme zienderogen. Allerbelangrijkst was hun eerste uitreding. Daaraan hadden immers verschillende partijen hun medewerking aan verleend zoals de gebroeders DECOCK. Voorts was commercieel expeditieleider COHEN die een Hollands graanhandelaar, Jacques SIGRIST uit Brussel, had weten mee te sleuren in dit riskante avontuur dat uiteindelijk de ondergang van deze laatste zou tekenen. Tenslotte nog VINCENT die de hoofdmoot van de retourlading besteld had: 15.000 zakken pindanoten.

Hoofdartikel uit de *Gazette van Gend* dd. zaterdag 6 oktober 1839, rond de katoenarbeidersopstand in dat jaar. Volksmenner was daarbij Constant 'Pruuke' Dossche, die ook in 1848 de leiding van de onlusten op zich zou nemen. Beroepshalve *commis* zijnde, week hij nadien uit naar Afrika doch zou in 1855 weer opduiken, om zijn laatste levensjaren te slijten als oprichter van het eerste openluchtzwembad van Gent aan de Overzet. (verzameling Stadsarchief Gent)

ZETTE

VAN GEND.

verschijnt dry maal ter week :
AG en VRYDAG.

PRYS DER INSCRIVTING :
Par Trimester : fr. 3-75 centimes, voor Gend.
" 5-00, franco, par post.

DAGWYZER DER NEDERLANDSCHE GESCHIEDENIS.

van Oostenryk-Lorraine, oudsten zoon van den duitschen keyzer van de keyzerin en koningin van Hongarië en Bohemen Maria-ella van Bourbon, dochter van den hertog van Parma, in hawlyk.

— 7 October 1642. Veldslag van Lleida, in Catalognië, door den franschen marechal de Schomberg op de spagnisierden gewonnen. — 8 October 1700. Veldslag van Sediman, in Egypten, door den franschen generaal Desaix gewonnen, en alwaar dry *beys* en vele wammelukken op het slagveld sneuvelden.

ding, sedert enigen tyd alhier verblyvende en by onze laatste peërdren-loopstryden verscheide weddingen gewonnen hebbende, is, na men verneemt, eenen aengetroouwen zoon van lord Brougham.

GEND DEN 5 OCTOBER.

Den oproer van ons fabriek-werkvolk is aen het kwynen, en staet den laesten snik te geven. Sedert lang door de onvoorzichtige tael van sommige dagbladen en van het ruststoorend geschreeuw der brusselsche jacobynen Kats en Jottrand aengelist, en vooral door de aanwezigheid binnen onze stad van sommige brusselsche meetings hielden, zoo als Jacob Kats, eenen van zyne broeders, Jottrand, van Ilekken en den advokaet Dupétiann aengenooid, heeft den oproer trotsch het hoofd op, en dreigde hy onze schoone stad met onherstelbare onheilen en rampen, welke even op de vreeszame burgers dan op de mytzieke kopstukken zouden gedrukt hebben.

Onze overleden te zwak zynde of zich te zwak tooneude, om den oproer voor te komen en, wanneer hy daer was, te dempen, mochten wy ons eenz allerley toemalen van moedwilligheid en bidadigheid verwachten, zoo als 'er hier, tydens de beyde van *Artois*, maar te veel gepleegd zyn, zonder de tusschenkomst van de generaels Klump en Malherbe, van den plaatsbevelhebber van de Poële, van den plaats-majoor Boon en van de hoofden der corporen, die zich met eene groote krachtadigheid tegen de oproerige verzet hebben, en hun gedwoonen hebben de stad in rust en vrede te laten.

Het zyn vooral den kolonel van de Poële en den kapiteyn Boon, die in de eerste dagen des oproers (den maendag en den dysdag) van wege het woedend en opgewonden werkvolk het meest te lyden hebben gehad. Overal, alwaar zy zich, ter herstelling der rust, aanboden, werden zy door straat-jongens met steenen bejegend, tot zoo verre dat zy beyde in verschillende plaatsen des lichaems bereykt en gekwetst zyn geweest; en nochtans waren zy genoegzaam langmoedig om geen gebruik van hunne wapens te maken, en zelfs om de hun onderhoorige militaire, die het volk wilden aansprengen, tegen te houden en tot bedaren te brengen.

Hadden alle de krygsopperhoofden dit gedrag der heeren van de Poële en Boon gevolgd, wy zouden min droeve gebeurtenissen te betreuen gehad hebben, want het is ongelukkigly bewezen, dat sommige van hun, door de uyt-scheldingen en het werpen met steenen der zamenrottingen hoogst verbitterd, wat te haestig en onbezonnen de zelve hebben doen aanvallen, beschieten en ternedersabelen.

En nochtans is het tegen de heeren van de Poële en Boon, die sedert negen jaren tot de handhaving der openbare rust zoo krachtigly medegewerkt hebben, en in alle brand- en andere rampgevallen, welke deze stad geteisterd hebben, hunnen moed hebben doen uyt-schynen, dat de meeste woede des volks gericht scheen.

Het is de ruststoorders nog niet genoeg geweest de hoofden der krygs-politie openbaerlyk aen te vallen en te beledigen; men heeft lastertiger willen te werk gaan. Men heeft hun naamloze brieven

geschreven, waer in zy op hun leven bedreigd worden; men zegt hun dat zy op hunne laatste uer gaan; dat 'er veertig *fuziek-stokken* tegen hun gericht zyn, enz. enz.

Geuooglyk is het ons onze Lezers te mogen verzekeren dat de meester-knechten onzer katoen-fabrieken, voor het meeste gedeelte, aen alle beroerten en buytenspoorigheden volkomen vrend zyn gebleven. De spinners, wevers, dressers en andere fabriekwerkheden, die herisplyke daden begaan hebben, waren 'er toe aengedreven door personen, die gansch vrend aen het fabriekwezen waren en reeds byna alle in handen der justicie zyn.

Den toestand onzer katoen-fabrieken is allerongelukkigst, en alleen eenz maatregel, het verbod van vrende katoene gewoefels en gedrukte katoenen in het land te voeren, kan 'er hulp toebrengen, en de zelve hunnen voorigen bloey wedergeven. Deze maatregel moet men eysschen, en wy twyffelen 'er niet aen, in weerwil van den invloed van Frankryk en Engeland op ons gouvernement, zullen wy hem bekomen, zoo niet van ons ministerie, het welk de vlamingen met eene yzere hand bestiert, ten minsten van onze wetgevende kamers, die, wanneer zy het maer willen, het ministerie de wet zullen stellen.

In eenige onzer fabrieken is het werk heronnen, en wy denken dat 'er de aenstaende week in alle zal gewerkt worden; maer dit werken is voorloopig, en men mag zich aen nieuwe wanorders verwachten, indien de kamers niet daadlyk byeengeroepen worden, om over het gewigtig vraagstuk van het verbod der vrende fabriek-goederen, waer van het leven van ons fabriekwezen afhangt, te beraedslagen.

Den dag van gisteren is niet, gelyk wy het verhoopten, zonder bloedvergieting afgevoeren. Op de Vrydagmarkt zyn twee halsarrige burgers, die zich tegen de krygslieden verzetten, door hun gekwetst. Den Kauter en de Vrydagmarkt blyven nog voortdurend door militaire bezet, en het 1.º regiment jagers-partygangers, het 2.º bataillon van het 2.º regiment jagers te voet, nyt Meelchen aengekomen, twee escadrons cuirassiers, de 7.º en 8.º batteryen rydende artillerie en een bataillon van het keur-regiment (vereenigde grenadiers en voltigeurs) werken krachtadiglyk mede tot de herstelling der goede order. Het Metershuys, op de Vrydagmarkt, is voorloopig in eene kazerne verkeerd, en den bureau van het plaatsbevel is insgelyks voorloopig nyt de Kruysstraat in het *Hôtel Royal*, op den Kauter, overgebracht.

Den genaemden Charles Seghers, nyt de *Ster*, op de Koornmarkt, is eergisteren avond aengehouden en in hechtenis gezet. Van de aengehouden in de citadel zyn 'er, naer de ondervraging der regterlyke ambtenaren onderstaen te hebben, een veertigtal geslaekt, en vier-en-dertig andere, waer onder *Constant Dhossche*, zyn gisteren avond naer het huys van burgerlyke en militaire verzekering (*rasphuys*) overgebracht. De genaemde Charles Mast en de Kryger, wiens aenhouding wy verkeerdlyk gemeld hadden, zyn nog niet gevat; den eerstgenaemden is nyt de handen der militaire ontsprongen en bevindt zich nu te Ryssel.

De merken zyn gisteren, ter uyt-

zondering der boter- en eyer-merk, gansch onbeduydend geweest; de lyn-waer-merk van gisteren en de merk van heden is niet konnen gehouden worden, nyt hoofde dat de Vrydagmarkt door de militaire magt bezet is. De aerdappelen zyn in prys opgeslagen, doch den prys der granen is staende gebleven.

Heden is het rustiger dan het de gansche week geweest is; de winkels zyn overal geopend, en men ziet veel min fabriek-werkvolk in de straten.

Na men verneemt, zyn 'er gisteren verscheide kwaedwillige aengehouden, die in sommige katoen-fabrieken het werken wilden beletten, en andere, die in afgeorderde wyken der stad, als aen de Dampoort, geld vroegen.

Eenige meester-knechten, die zich gisteren morgen in deputatie by den gouverneur der provincie begeven hadden, zyn door dien beambten niet aenveerd geweest, het geen de gemoederen natuerlyker wys verbittert heeft, te meer daer hy hun woensdag beloofd had hun vrydag antwoord op hun verzoek te zullen geven. Van daer zyn de meester-knechten gegaen by de generaels Clump en Malherbe, die hun met welwilsdeid ontfangen hebben, hun aennaemende om hun werkvolk te bewegen van deszelfs bezigheden te heruuen, en hun verzekerende dat de militaire overheyd alle moglyke middelen zoude te werk stellen om de goede order te handhaven.

— Verschillige geruchten zyn in omloop gebracht geweest nopens de aenhouding van den genaemden *Dhossche*, die zich voorleden woensdag aen het hoofd bevond der belhamels, aen de welke hy, volgens een dagblad dezer stad, op de Vrydagmarkt geld uytgedield heeft. Den *Messenger de Gend*, onder andere, heeft beweerd dat men *Dhossche* by list aengehouden had, om dat men zich van de openbare magt niet dierf bedienen. Zulks is onwaer; zie hier hoe deze aenhouding gebeurd is:

Dhossche, die des morgens op het stalluys gekomen was, om de in vryheidstelling der aengehouden personen te eysschen, keerde aldaer om dry uren naermiddag weder, ten eynde eene antwoord te bekomen nopens de zelve zaak. Men antwoordde hem dat de regters alleen daer over uytpraek konden doen. Naer eene onderhandeling, in de welke *Dhossche* beloofde zynen invloed te gebruiken om de zamenrottingen te verdryuen, begaf hy zich nae de Vrydagmarkt; omtrent eene halve uer daer naer keerde hy, zonder van iemand geropen te zyn, en nieuws nae het stadlyke trad wierd hy door den plaats-majoor Boon aengehouden; noch het collegie van burgemeester en schepene, noch niet een zyner leden in het bezonder wist dat 'er een aenhouding bevel door de regterlyke overheyd tegen *Dhossche* uytgeveerd was geweest, en dit is zoo waerachtig dat, gedurende alle deze onderhandelungen, den burgemeester ten huize van *Dhossche* deed verzoeken van te willen maetregelen nemen, op dat dezen lesten zich zoude onthouden hebben van alle voordere buytenspoorigheden, welke niet dan onrust voor hem en zyne familie konden medebrengen.

Wy hebben gemeend deze uytlegging te moeten geven, niet om de aenhouding van *Dhossche* te verregtvaardigen,

want dezen maetregel heeft zulks niet noodig, maer om te beletten dat kwaedwillige, die belang hebben om de waerheid te sparen, aen het gedrag der overheyd in deze beweenlyke onstandigheden geen haetlyk karakter zouden toeeygen; want met de zelve rondborstigheid, waer mede wy de liden van het gezag berispen, mogen wy nu zeggen dat de burgerlyke en militaire overheyd hare plicht geketen heeft. 'Er zyn strenge maetregelen genomen geweest, als men alle de middelen der zachtheid gebruykt had; men heeft slechts vuor gegeven waener de *populace* de soldaten heriep, waener zy in opstand was tegen de openbare order; wat meer is, de soldaten hebben zich, in wetlyken tegenstand zynde, verdedigd, waener verscheide van hunne wapen-genoeten en officieren reeds door steenen gekwetst waren. Van dan af was 'er geen voorafgaende sommatie noodig, want eenen bezondere burger, in eenen oproer met steenen aengeraend wordende, zou zich zoo wel als eenen soldaet, strydende ter handhaving der openbare rust, van zyne wapenen mogen bedienen. (*Organe*).

— Den burger, by den oproer van voorleden maendag door eenen kogel in den onder-buik getroffen en daedlyk overleden, is niet van der Steene genaemd, gelyk het by misslag in onzen laesten nummer gezeyd is geweest, maer P. A. van de Vyver, oud 17 jaren, draafjuensmaker in eene katoen-fabriek, woeneud op het Sluyzeken. De gekwetste burgers, die men in het burgerlyk gasthuys der Byloke opgenomen heeft, zyn de genaemde J. Torck, oud 33 jaren, die het been afgezet is; J. Boone, oud 38 jaren, vleeschbouwers gast, die aen het Scheepenvuystraetjen de militaire steenen toewierp, waener eenen kogel hem in de hand, welke hy omhoog hielt, is komen treffen; hy is den erm afgezet; P. Rutten, oud 30 jaren, en van Bevershuys, oud 19 jaren, beyde aen het hoofd en aen de borst gekwetst; d'Hout, aen het hoofd gekwetst, en Coppjans, oud 32 jaren, die de hoofdschedel gebroken is. Onder de gekwetste militaire bevindt zich den onder-officier de Lantheere, geboren gentenaar, die met eenen kassy-steen eene rib ingeslagen is; eenen cuirassier is aen zyne bekomene hoofdwoerd overleden.

— Het brusselsch ministerieel dagblad *la Courrier-Panai* vraegt dat men de stad Gend in staet van beleg verklare en de dagbladschryvers den mond stoppe. Zie daer eenen bewonderensweerdigen hulpmiddel, en het lyd geenen twyffel of zoohaest onze stad zich buyten de gemeene wet zal bevinden en alle de dagbladen des lands gemuyband zullen zyn, zal de katoen-nyverheyd gered wezen !!

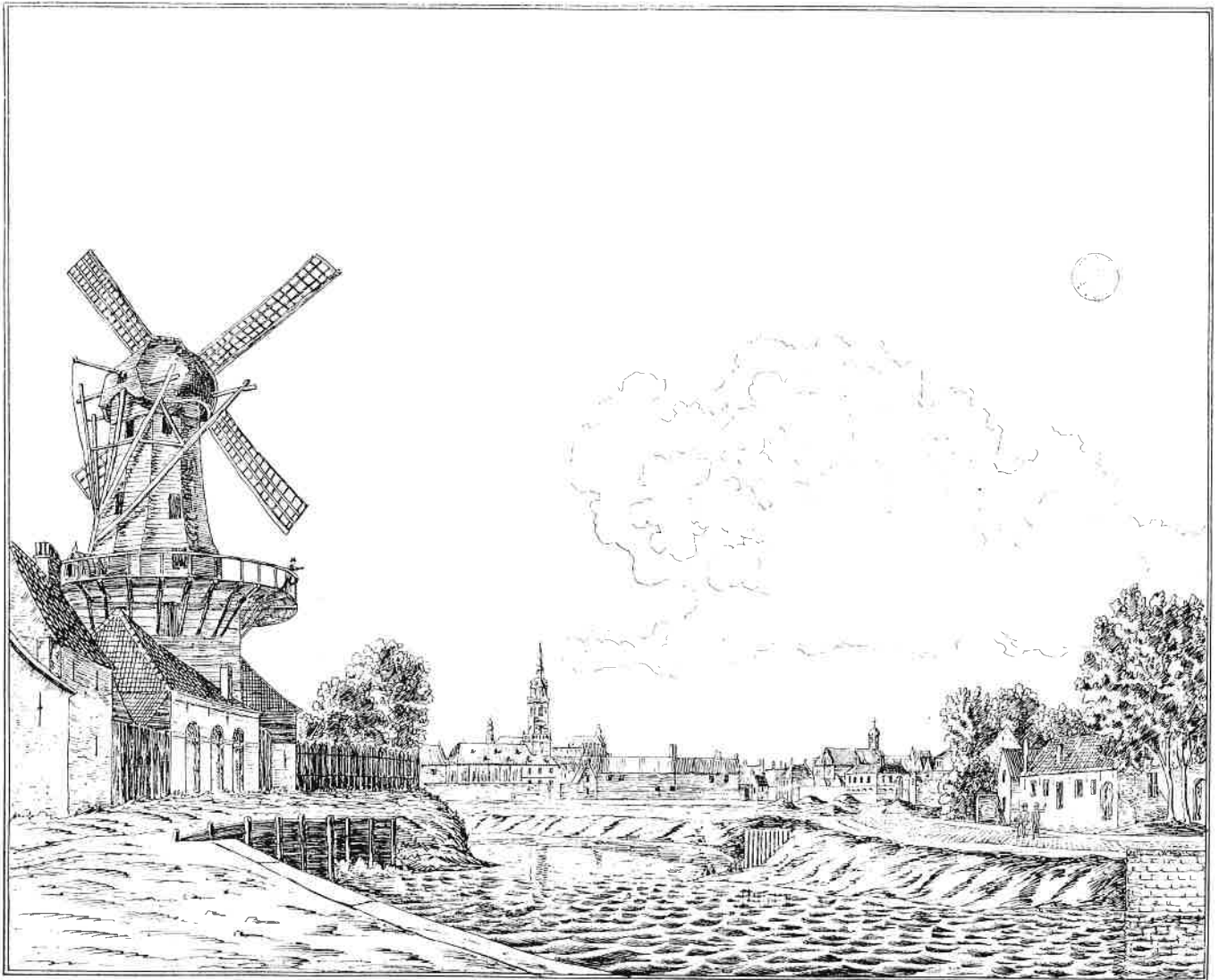
— Den zesjarige jongen van den genaemden Millevamp, in de S. Salvatorestraat woeneude, is gisteren by het draeyen der Chartreusdruff aen het Meëthem alhier het hoofd verpletterd.

— Den peërderyder Erasmus, gezezd Blondin, geboren gentenaar, zal hier eerlang met zyne schoone troep aankomen en 'er enigen tyd vertoeningen geven.

— Den 29 der voorleden maend heeft te Kortryk eenen pryskamp van vlam-

se en flamatie plaats gehad de pryzen sijn behaald als volgt
In het vinstige rijk: Kerkou
Indt algemeen stemmen gewonnen den heer
Dier Jozef Dedern notaris te Kortryk

In de loop van deze reis werd de **Rio Nunez** voor het eerst opgevaaren en broedde COHEN het plan uit om met SIGRIST de overheid voor zijn kolonisatieplannen warm te krijgen. Pieter VINCENT associeerde zich voor het laatst in 1846 met DECOCK en hoe vreemd ook, kaapte de meest ervaren kapiteins van DECOCK weg om ze op zijn schepen in vaste dienst aan te werven.

Een pittig incident is het bijna vier maanden durende verblijf van drie Senegalese zeelui te Gent. Een corvee waarvan de gebroeders DECOCK zich onmiddellijk wilden ontdoen. Daarom verzochten ze Buitenlandse Zaken de matrozen zo vlug mogelijk te laten repatriëren. Brussel repliceerde hierop dat de gebroeders maar zelf voor het drietal moest instaan tot de marineschoener **Marie Louise** terug naar Afrika vertrok.

Eén kapitein van de reders was, naar aanleiding van één van de zoveelste tropische ziekten onder de bemanning, tot de aanwerving der matrozen genoodzaakt geweest (15). Dergelijke voorvallen deden zich ook voor met andere kapiteins uit andere landen die met hun schepen voor deze kusten verschenen.

Slechts reders zonder persoonlijke economische belangen in Senegambia, trokken N. & J. DECOCK hun schepen eind 1848 dan ook terug.

Jean Louis Decoster: een eigenninnige pechvogel.

Jean Louis Decoster duikt pas op wanneer VINCENT's ster uitgedoofd is en hijzelf diens plaats als leverancier van pindanoten voor de overblijvende Gentse oliefabrikanten ging innemen (16). Zijn

stelsel bestond er namelijk in, als prominent Gents katoenfabrikant, eigen onverkoopbaar gebleken textiel bij de Afrikaanse inlandse bevolking in te ruilen voor pindanoten en andere tropische producten, een retourlading die hij dan aan belangstellenden doorverkocht. COHEN was het die hem, na het bankroet van diens vroeger patroon, SIGRIST, wist te overhalen naar Afrika te exporteren om er, naar hij hoopte, de basis voor een koloniaal rijkje te kunnen uitbouwen. De zaken schenen aanvankelijk rooskleurig te starten. COHEN wist als agent van DECOSTER bij Buitenlandse Zaken een exportsubsidie van 25.000 Bfr. te bepleiten, de infrastructuur in de kolonie was door het eerste pachtcontract reeds geregeld en DECOSTER's schip, de **Emma** (ex-**Zéphyr**) een bark van 271 ton die hij bij zijn vrienden DECOCK tegen 3.800 fr.

Evolutie van de wind- en watermolen van olieslager Pieter Vincent. Links de achtkantige houten bovenkruier, naar een aquarel uit 1825 van Wijnants.

In 1853 zou de molen gedeeltelijk afbranden. Hier onder de toestand in 1872 en 1881, naar een tekening van Heins. (verzameling Stadsarchief Gent)

per maand huurde, zou door de Belgische marine begeleid worden (17). Op 20 december 1848 lichtte de expeditie het anker. In het ruim van DECOSTER's schip waren een aantal goederen gestouwd, variërend van stoffen tot Lambiekbier, ter waarde van 242.374,59 Bfr., maar het leeuwen-aandeel bestond uit Gents textiel (108.910,18 Bfr.) (18). Aan boord verbleven, behalve COHEN, onder meer nog een aantal subalterne agenten van DECOSTER, namelijk de latere Belgische consul-generaal voor Senegambia, Louis BOLS, en verder niemand minder dan Constant DOSSCHE.

Deze onstuimige volksleider, zoon van een cabarettier, compromiteerde zich meermaals tijdens arbeidersonlusten, zo ook bij deze van het voorjaar van 1848, en had wellicht om die reden verkozen Gent tijdelijk te verlaten.

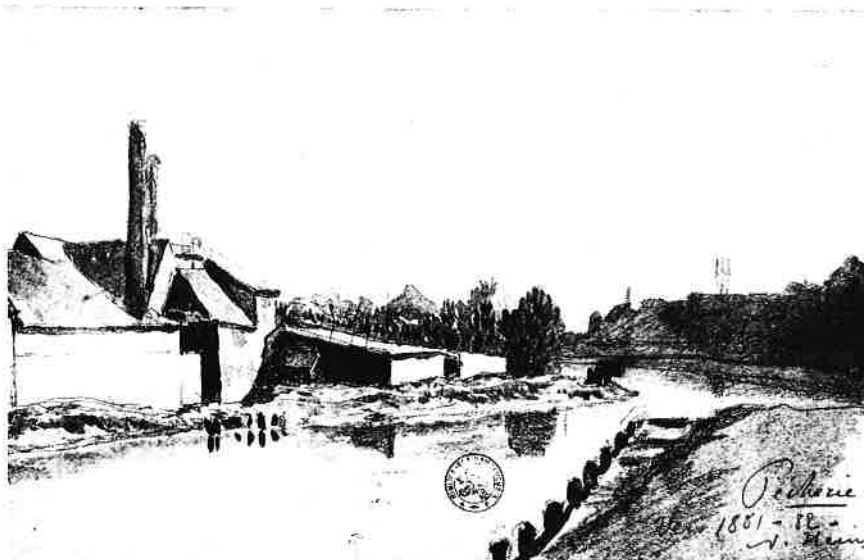
Naar verluidt diende hij met zijn baardige verschijning als model voor de Neptunusfiguur boven de monumentale ingangspoort van het voormalige Wenemaershospitaal op het Veerleplein (19).

Uit onderzoek is gebleken dat de verhouding tussen COHEN en zijn opdrachtgever allesbehalve uitstekend verliep en er de sterkste aanwijzingen bestaan dat eerstgenoemde reeds heimelijk besloten had met DECOSTER te breken en hem zelfs uit wraak en opportunisme te bedriegen. Vermoedelijk aarzelde hij daarbij niet de Antwerpse concurrerende firma SERIGIERS te benaderen nog vóór de officiële breuk. Op zijn zachtst uitgedrukt kan men stellen dat COHEN's gedrag gedurende deze expeditie dubieus was. DOSSCHE zal later in een fel antisemitisch dagbladartikel beweren dat DECOSTER hem naar Afrika gezonden had om de handelwijze van COHEN te bespioneren.

'(...) Un mechant juif de Marseille... Les tribunaux et les places publiques ont souvent prononcé mon nom, dit l'enfant d'Israël, Cohen (...)'(20).

Hoe het ook zij, de **Rio Nunez**-zaak draaide uit op een weinig aantrekkelijk project, onder meer door de slepende stammentwisten. Een Belgen en Fransen vijandig gezind opperhoofd verhinderde de handel. Dit dwong Franse en Belgische oorlogsbodems tot een offensieve interventie, de overbekende aanval op Boké waaraan niet COHEN, maar wel DOSSCHE deelnam. Het was trouwens DOSSCHE die in een Belgische krant het publiek voor het eerst over deze militaire sensatie inlichtte (21).

Met de machtigste handelaar uit dit rivierbekken, Jean N. BICAISE, een Caraïbische mulat, slavenhouder en *bon vivant*, werden akkoorden gesloten die o.a. een samenwerking tussen BICAISE en de factorij van DECOSTER te Rapass beoogden. Deze handelspost, waarschijnlijk niet meer dan een halfvervallen huis onder de wakende kanonnen van BICAISE's fort, kende nooit uitbreiding. De krant *Le Précurseur* weet te vertellen dat ze in december 1848 gesticht werd.

Decoster's expeditie werd een financiële ramp. COHEN had de hem deels toevertrouwde gelden eigengereid verspild en zijn genoteerde bestellingen overgemaakt naar SERIGIERS. DECOSTER's beleid werd nu gekenmerkt door krampachtige maar vruchteloze pogingen zijn schulden te delgen en zijn koloniale debiteurs te dwingen te betalen. Dit alles deed hem enkel verder in een soort moeras wegzinken. Alleen politieke en financiële steun van vrienden rekten kunstmatig zijn einde. Vanaf 1854 staat hij niet meer als reder ingeschreven en nog later, in 1858 verlaat hij zijn woning aan

het begin van de Coupure Rechts om bij zijn katoenfabriek in het Nieuwland te gaan wonen, een sociale degradatie. De zoon van Jean N. BICAISE en Eliza PROCTOR, dochter van een beruchte slavenhandelaarsfamilie van de nog meer beruchte Rio Pongo, woonde minstens vanaf de lente van 1853 tot 1868 met de familie samen. Louis René BICAISE kwam te Gent studeren en keerde een jaar na de dood van de aan zevenoog overleden DECOSTER naar Afrika terug waar hij zich als zakenman te Freetown vestigde (22).

Momenteel wordt er naar verdere

contacten met afstammelingen van oude slavendrijvende families gezocht.

De geschiedenis van deze drie Gentse handelaars is erg intrigerend en laat zich moeilijk ontraadselen. De ontwikkeling van dergelijke koloniale avonturen werd niet alleen door klimatologische, financiële en tribale, maar eveneens door persoonlijke en stads-particularistische elementen gedwarsboomd.

Vooraf de rehabilitatie van Pieter VINCENT is indrukwekkend, want de historiografie had hem volslagen vergeten.

De ligging van de oliemolen van Pieter Vincent, op het noordelijk uiteinde van de ca. 1 km lange 'industriezone' tussen Nederschelde en Visserijkanaal, ontstaan in 1786. Ook de uiterste zuidpunt van de Visserij, de molen ex-De Keyser, werd uitgebaat door de fabrikantenfamilie Vincent. (verzameling Stadsarchief Gent)

Voetnoten

(1) EVERAERT J. & DE WILDE C., *Pindanoten voor de eerste industriële revolutie: een alternatieve kijk op de Belgische commerciële expansie in West-Afrika (1844-1861)*, Bulletin van de Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, (Ter Perse).

(2) *Wegwijzer van Gent 1837*. Hun bedrijven monopoliseerden de beide uiteinden van een 'industriezone' op het smalle, op één kilometer langgerekte eiland tussen de Visserij en Nederschelde. Na 1786 was aldaar rond een zevental getijdemolens een belangrijke industriële bedrijvigheid gegroeid. G. DESEYN: *Wind- en watermolens. Maalderijen in: Bouwen voor de Industrie*, Museum voor Industriële Archeologie en Textiel, Gent 1989.

(3) KADASTER GENT, *4e afdeling, sectie D*, 2E BOEK, 0590-948.

Deze was ingericht in de voormalige papierfabriek van J. Van Wijck, een in 1786 opgerichte watermolen, nadien uitgebreid met een windmolen. G. DESEYN: *De Visserij*, uitgave Gentse Vereniging voor Industriële Archeologie en Textiel, 1983.

(4) STADSARCHIEF GENT, *Vincent*, G 12, 7211 Pêcherie

(5) RIJKSARCHIEF BRUSSEL, *Kamers van Koophandel Gent*, nr. 146.

(6) *Le Précurseur*

(7) MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Rio Nunez*, nr. 2024/3, F. Sauvage, et Claeys frères, et De Hertog & fils, Camille De Bast en De Smet frères, Decoster.

(8) *Ibid.*, Cohen aan d'Hoffschmidt, Bruxelles, 8.10.1848.

(9) RIJKSARCHIEF BRUSSEL, *Bestuur van het Zeewezen*, nr. 1726.

(10) SIBTHORPE A.B.C., *The history of Sierra Leone*, Frank Cass & Co., Ltd, 1970, p. 62.

(11) RIJKSARCHIEF BRUSSEL, *Bestuur van het Zeewezen*, nr. 4170, Van Haverbeke aan Ministerie van Buitenlandse Zaken, Bathurst 3.2.1848.

(12) Vertrek: 6.9.1847; Aankomst: 25.8.1848.

(13) MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Rio Nunez*, nr. 2024 III, Vincent aan Buitenlandse Zaken, Gent, 28.03.1848.

(14) "*Le beau navire, la Marie Louise de M. Decock, a quitté notre bassin de commerce, en destination de New York; il y a à bord plusieurs émigrés allemands*", *Le Messenger de Gand et des Pays Bas*, 2.9.1848.

(15) RIJKSARCHIEF BRUSSEL, *Bestuur van het Zeewezen*, nr. 4170, Decock aan d'Hoffschmidt, Gent, 8.10.1848.

(16) Jean Louis was zoon van één der gebroeders Decoster, gewiekste ondernemers die na 1783 prompt binnen het Sint-Agneteklooster op de hoek van de Lindenlei en Coupure Rechts een suikerraffinaderij (1785) en een scheepswerf bouwden. In 1806 bleken op deze werf drie oorlogsschepen, de **Stad Gent**, liep eind januari in dat jaar van stapel. Het werd naar Oostende geloodst om het aldaar met kanonnen uit te rusten. De nederlaag van Napoleon Bonaparte in 1814 te Waterloo zal de bloei van deze werf wel gefnuikt hebben. Jean Louis zou echter de rederij verder runnen G. DESEYN: *Gids voor Oud Gent*, Standaard, Antwerpen-Weesp).

(17) MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Rio Nunez*, nr. 2024/III, Cohen aan d'Hoffschmidt, 20.11.1848.

(18) MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Rio Nunez*, nr. 2024/III, factuurlijst van de **Emma**, 23.12.1848.

(19) *Vooruit*, 27.3.1948.

(20) *Le Messenger de Gand et de Pays Bas*, 7.2.1850.

(21) *Le Journal d'Anvers*, 6.6.1849.

(22) - MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN, *Rio Nunez*, nr. 2024/III, Bicaise aan Cohen, Rio Pongo, 5.4.1853. - BEVOLKING GENT, *Bevolkingsregisters*, 1857-1866.

